

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

OVERGADE 7-9, EBELTOFT

SYDDJURS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	2.12.2014
Besigtiget af:	Stefanie Høy Brink
Journalnummer:	2013-7.82.07/706-0001
Kommune:	Syddjurs Kommune
Adresse:	Overgade 7-9, 8400 Ebeltoft
Betegnelse:	Overgade 7-9, Ebeltoft
Fredningsår:	1918
Omfang:	<i>Forhusene (ca. 1700)</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

De sammenbyggede forhuse Overgade 7 og 9 ligger på den østlige side af den brolagte gade lige overfor den gl. postlade ved Torvet i Ebeltofts gamle bykerne. Forhusene er sammenbygget med Overgade 5, der også er fredet. Overgade 7 er mod øst sammenbygget med et nyere sidehus. Bag forhusene er et brolagt gårdrum med et baghus, hvor bag der er en lille prydhave.

Overgade 7 er syv fag langt og Overgade 9 er fire fag langt. Begge er i rigt, opstolpet bindingsværk med fodrem, dækker, løsholter, gennemstukne bjælkeender opført i et stokværk. Forhusene hviler på en sorttjæret kampestenssokkel og afsluttes af et ubrudt, rødt, teglhængt sadeltag, hvor der i nr. 9s rygning er en pudset og gulkalket skorstenspipe med sokkel. I tagfladen mod gårdsiden er en pultkvist med en ældre, sorttjæret luge. Bindingværket er sorttjæret og tavlene kalket gule. Facaden afsluttes af et vandretstillet sternbrædt, der hviler på konsoller. Gavlen er grundmuret, pudset og gulkalket. I hvert forhus yderste nordre fag er en fritappe i granit med smedjernsværn, der fører op til en ældre enfløjet, flammeret hoveddør, hvor den nordre har ældre firdelt overvindue. I soklen ud for nr. 7 er en kældernedgang. På gårdsiden er en nyere dør. På gårdsiden er ligeledes en skråtstillet luge i terræn. Dør og luge er sortmalet. Vinduerne er nyere, traditionelt udførte, torammede vinduer med seks ruder i hver ramme. Vinduerne er grønmalede. I soklen mod gaden er ud for nr. 7 et ældre kældervindue.

I det indre er forhusene sammenbyggede. Døren på gårdsiden giver adgang til en baggang ind til køkkenet, der således ligger mod gårdsiden i nr. 9 men i åben forbindelse med en spiseafdeling mod Overgade. Resten af forhusene består af to gennemlyste stuer, hvor der fra det nordre er adgang til sidehuset. Tageetagen er uddnyttet. Det indre er kendetegnet ved en traditionel materialeholdning med bræddegulve, bræddeløfter med synligt bjælkelag, brystningspaneler i stuerne og pudsede vægge. Dørene er en- og tofløjede fyldingsdøre. Begge hoveddøre er blændede indefra. Der er kælder under nr. 7, hvor der er nyere overflader.

BYGNINGSHISTORIE

Ebeltoft ligger på et kuperet terræn, der skråner ned mod vandet og havnen, som i mange år udgjorde byens livsnerve. Havnen var særlig fordi den som den eneste på den østjyske kyst ligger mod vest, hvor vigen gav læ fra Kattegat og derfor udgjorde havnen et eftertragtet ophold, når vejret på havet blev for voldsomt. Ebeltoft fik købstadrettigheder i 1301 af kong Erik Menved, men byen er formentlig langt ældre. Mod syd ligger byens ældste del omkring Havnegade, Kirkegade, Søndergade og den sydlige del af Nedergade, hvor der var optimale betingelser for at anlægge havnen, som i mange år udgjorde rammerne for byens hovederhverv – skibsfarten. Ebeltoft var udskibningshavn for tømmer og brænde til København fra de store kongelige skovbesiddelser, der var på Djursland og skibsfarten med tømmer gjorde Ebeltoft til en relativt betydningsfuld og velhavende købstad.

Ebeltofts byplan og gadestruktur er overordnet dikteret af hovedvejen fra nord, hvor byen i løbet af de næste århundreder voksede op langs hovedstrøget Nedergade-Adelgade.

Købmændene dominerede den nordlige bydel, hvilket ses i de store, toetagers bindingsværksgårde, gerne med svalegang, der dominerer den nordligste ende af Adelgade. Den sydlige del af byen var derimod hjemsted for skipperne, søfolk og fiskere. Området omkring Overgade, Nedergade og Søndergade udgjorde byens småårskvarter, hvilket stadig kan aflæses i de mindre huse på små grunde. I løbet af 1500-tallet blev gadenettet i bykernen, som det i store træk ser ud i dag, udbygget og blev karakteriseret ved sit snoede og kuperede gadenet med husene beliggende helt ud til vejskillet.

Modsat mange andre købstæder har Ebeltoft været forskånet for større bybrande og derfor står bykernen relativt intakt med meget ældre bindingsværk, omkring det ældre gadeforløb.

Indførelsen af konsumptionsafgiften i 1657 forstærkede indtrykket af den koncentrerede bykerne, da indgangen til byen blev begrænset til tre porte, en i henholdsvis syd, øst og nord, mens byen mod vest var afgrænset af tangdiger, der var meget høje for at beskytte de bagvedliggende kålhaver fra oversvømmelser.

I løbet af 1700-tallet begyndte skibstrafikken overvejende at vende blikket mod Nordtyskland og Østersøområdet. Hermed var Ebeltofts storhedstid indenfor skibsfart en epoke blot og en langvarig krise varslede. Den varede indtil begyndelsen af 1800-tallet, hvor der var gode afsætningsforhold for kornproduktion. I samme periode blev flere af byens markante industrivirksomheder grundlagt blandt andet S.B. Lundbergs Maltfabrik og Farvergården. 1900-tallet var præget af en tid med noget mindre økonomisk vækst, men i stedet for private initiativer blev der opført mange offentlige værker og institutioner blandt andet H. W. Wencks nu nedrevne stationsbygning til den private jernbane mellem Ebeltoft og Trustrup, et gas- og vandværk og den markante toldkammerbygning

Overgade 5-7-9 fremstår som en samlet bygning.

af Hack Kampmann, der nu er Glasmuseet. De blev alle opført i udkanten af den gamle bykerne ligesom et nyt område nord for den gamle bykerne skød op med boliger, der var inspireret af funktionalismen og Bedre Byggeskik.

Overgade 7-9 er opført efter en bybrand i 1698, der ødelagde 10-12 ejendomme. Deriblandt den våning, der lå på det nuværende Overgade 7-9 plads. Overgade 5 er opført i samme stil, selvom den er 150 år ældre og forhusene fremstår som en samlet helhed og er den største samlede bebyggelse af gadehuse i Ebeltoft, hvis man ser bort fra købmandsgårdene. Efter branden blev forhusene opført som en præstegård for magister Laurits Jacobsen Fabricius. Hans enke solgte gården til skrædder J.N. Soelberg og bødker Mortensen. Nr. 9 var i 1779 ejet af skrædder Maarup, der efter få år solgte bygningen til Ebeltofts første eksaminerede distriktskirurg Henrik Berg. Han testamenterede huset til sin husbestyrinde Apollonne Thomasdatter Trolle. Overgade 5-7-9 blev sammenkøbt i 1905-07, men er nu delt i to ejendomme nr. 5 og 7-9. Forhusene 7-9 var i midten af 1900-tallet i forfald, hvor meget tømmer var fjernet. Ebeltoft Museumsforening ejede en overgang forhusene, men den nuværende ejer gennemførte en omfattende restaurering i 1976-78, hvor vinduerne blev udskiftet og det manglende tømmer blev reetableret. Desuden blev hoveddørene blændet og adgang til forhusene sker enten via køkkendøren eller fra sidehuset.

KILDER

Kommuneatlas Ebeltoft. Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Ebeltoft Kommune, 1999.

Det gamle Ebeltoft. Robert Egevang. Nationalmuseet, 1975.

En vandring i det gamle Ebeltoft. 1 Ebeltoft trop og flok. 1962.

Ebeltoft Købstads Historie. Poul Rasmussen og Gustav Albeck. Udgivet af Ebeltoft By. 1951.

Bevaringsplan Ebeltoft. Nationalmuseet, 1970.

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi knytter sig til Overgade 7-9 sammenhæng med Overgade 5, der i materialeholdning og udtryk fremstår som en samlet bygning. Hertil kommer beliggenheden i den brolagte Overgade, hvor de i kraft af deres bygningskrop i bindingsværk med teglhængt og opskalket tag indgår i Overgades bygningsrække og bidrager til det stemningsfulde bymiljø i Ebeltofts ældre bykerne.

Overgade 7-9 flugter med den let svingende Overgade ned mod Torvet. Den gl. Postlade samt Ebeltoft gl. Rådhus ses til venstre i billedet. Begge er fredet.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi knytter sig tillige til det relativ righoldige, opstolpede bindingsværk med fodrem, dokker og løsholter, der er egnskarakteristiske træk for Ebeltoft og vidner tillige om de store skovressourcer, der fandtes på Djursland. Hertil kommer de gennemstukne bjælkeender, opsprossede vinduer og flammerede hoveddøre, der er tidstypiske for bindingsværk og bygninger fra 1700-tallet. Også indgangene til kælderene, der blev brugt til opbevaring af enten koks eller anden brændsel. Endelig har det ubrudte tegltag med lugen mod gårdsiden og skorstenspiberne i rygningen kulturhistorisk værdi, idet det vidner om datidens levevis, hvor tageetagen blev brugt til opbevaring og hvor ildsteder var den eneste kilde til opvarmning og madlavning.

Den kulturhistoriske værdi knytter sig til den delvise traditionelle planløsning, hvor køkkenet ligger mod gårdsiden samt til kælderen og den uudnyttede tagetage.

Hoveddøren ind til nr. 9

ARKITEKTONISK VÆRDI

Overgade 7-9s arkitektoniske værdi knytter sig til den lange bygningskrop med den markante og høje sokkel, der giver bygningerne fylde og tyngde. Hertil kommer det ubrudte tegltag, det taktfaste, opstolpede bindingsværk, de flammerede hoveddøre med fritrappel og støbejernsværn samt bygningernes farvesætning, der resulterer i harmoniske og karakterfulde bygninger.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig for forhusenes ydre til deres sammenhængende udtryk efter det samme konstruktionsprincip med den høje, sorttjærede kampestenssokkel, righoldige, taktfaste bindingsværk med fodrem, dokker og løsholte, sternbrættet med konsoller og det lange, ubrudte tegltag med skorstenspipe i rygningen og pultkvist med luge på gårdsiden, de symmetrisk placerede, flammerede hoveddøre med fritrappel og smedejernsværn, kældernedgangen på begge sider og den taktfaste vinduessætning. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det indre til den delvise traditionelle planløsning med køkkenet mod gårdsiden samt til den uudnyttede tagetage og kælderen under nr. 7. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

Hoveddøren ind til nr. 7

— ANBEFALINGER

Det anbefales, at der ved fremtidig ombygninger søges at styrke den oprindelige planløsning og åbne de blændede hoveddøre.